

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
DÖVLƏT STATİSTİKA KOMİTƏSİ**
Qiymət statistikasını şöbəsi

**İSTEHLAK QİYMƏTLƏRİ İNDEKSİNƏ
DAİR KEYFİYYƏT MƏRUZƏSİ**

01.03.2013

Mündəricat

1.	Statistik prosesə və məhsullara giriş.....	3
2.	Aktuallıq.....	5
3.	Dəqiqlik.....	6
4.	Vaxtlı-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə.....	7
5.	Bərabər giriş və aydınlıq.....	8
6.	Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik.....	10
7.	Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim.....	10
8.	İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi.....	11
9.	İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük.....	11
10.	Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik.....	11
11.	Yekun.....	11

1. Statistik prosesə və məhsullara giriş

Sorğunun qısa təsviri

Qiymət statistikasını şöbəsi son istehlak üçün satılan mal və xidmətlərin, sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətlərinin, malların idxal və ixrac qiymətlərinin, kənd təsərrüfatı məhsullarının qiymətlərinin, tikinti işlərinin qiymətlərinin, nəqliyyat, poçt, telekommunikasiya tariflərinin müşahidəsini aparır.

Mövcud qiymətlərin müşahidəsini aparmaq üçün hər bir sahə üzrə qiymət indeksləri hesablanır. Qiymət indeksləri arasında ən geniş istifadə olunanı istehlak qiymətləri indeksidir (İQİ) ki, bu ölkənin inflyasiya səviyyəsini əks etdirməklə yanaşı, əhali tərəfindən əldə edilən istehlak malları və xidmətlərinin təsbit edilmiş qiymətlərinin zamana görə dəyişməsinə xarakterizə edir. İQİ milli hesablar sistemi göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsində ümumi daxili məhsulun son istifadəsinin ən mühüm komponentlərindən olan, ev təsərrüfatlarının son istehlakına çəkilən xərclərin sabit qiymətlərdə hesablanmasında, eləcə də əhalinin gəlirlərinin və əmanətlərinin indeksləşdirilməsində istifadə olunur.

Müşahidə vahidləri

İstehlak qiymətləri indeksinin hesablanması məqsədi ilə fəaliyyət göstərən hüquqi və fiziki şəxslər üzrə 9500 ticarət və iaşə obyektində statistik müşahidələr aparılır. Hər bir şəhərdə (rayonda) seçmə məcmuya müntəzəm olaraq kütləvi mal (xidmət) satışı həyata keçirən təşkilatlar, eləcə də ticarət məntəqələri (mağazalar, univermaqlar, köşklər), ictimai iaşə obyektləri, şəhər bazarları (ərzaq, qeyri-ərzaq), əhaliyə pullu xidmətlər göstərən müəssisələr, daimi olaraq xidmət və pərakəndə satış sahəsində fəaliyyət göstərən fərdi sahibkarlar və bazarlarda ticarətlə məşğul olan fiziki şəxslər daxil edilir. Alıcılar tərəfindən daha çox mal və xidmətlərin əldə edildiyi müəssisələrin baza müəssisələri kimi seçilməsi daha məqsədəuyğun hesab edilir, bu cür seçim xətalərinə də aradan qalxmasına səbəb olur. İlin əvvəlində seçilmiş baza müəssisələri tərəfindən mütəmadi olaraq verilən qiymətlər əsasında İQİ-nin hesablanması həyata keçirilir. Sorğuya cəlb edilmiş statistik vahidlərin siyahısına hər ilin əvvəlində yenidən baxılır. Kiçik və orta ölçülü statistik vahidlər iri həcmli

statistik vahidlərlə tədricən əvəz olunur. Seçməyə düşmüş bütün vahidlər üzrə sorğu həyata keçirilir.

Əhatə

Qiymətlərin qeydiyyatı Azərbaycan Respublikasının bütün regionları üçün vahid şəkildə qəbul edilmiş, əhali tərəfindən daha çox istehlak edilən təmsilçi mallar (xidmətlər) dəsti üzrə aparılır. Bu dəst “istehlak səbəti” adlanan ifadə altında formalaşır. Yeni mal və xidmətlər istehlak səbətinə o vaxt daxil edilir ki, onların alışına çəkilən xərclərin payı əhalinin ümumi istehlak xərclərindən 0,01 %-dən az olmasın. Təmsilçi mallar (xidmətlər) dəstinə (istehlak səbətinə) reprezentativ olaraq həm kütləvi istehlak tələbatına malik mal və xidmətlər, həm də qeyri-vacib istifadəyə malik ayrı-ayrı mal və xidmətlər (zərgərlik malları, xəz, sərnişin avtomobillərinin qiymətləri və maşınlara texniki xidmət və s.) daxil edilir. Bu cür istehlak dəsti ölkə səviyyəsində formalaşdırılır və uzun müddət ərzində (bir ildən az olmayaraq) dəyişməz qalır. 2011-ci ildə istehlak səbətinin tərkibinə yenidən baxılmış və istehlak səbətinə daxil olan məhsulların yeni tərkibi 565 adda formalaşdırılmışdır. Onlardan 151-i ərzaq məhsulları, 1-i tütün məmulatları, 302-i qeyri-ərzaq malları, 111-i isə xidmətlərdir.

Seçmənin aktuallığının qorunub saxlanılmasının əsas üsullarından biri bəzi malların (xidmətlərin) ləğvi və yenilərinin əlavə edilməsi yolu ilə onun tədricən rotasiyası (yenilənməsi) sayılır. Bu əvəzetmə aşağıdakı səbəblərdən baş verir:

- mal (xidmət) daha reprezentativ deyildir, belə ki, əhalinin istehlak xərclərində onun payı tədricən azalır;
- malın (xidmətin) istehlak bazarında satışı mümkün deyildir (məsələn, texnologiyanın dəyişməsi və digər səbəblərdən dəbdən düşmə).

Belə halda satışa çıxarılan yeni mallar (xidmətlər) seçməyə daxil edirlər.

Əsas göstəricilər:

- Ərzaq məhsullarının istehlak qiymətləri;
- Qeyri-ərzaq mallarının istehlak qiymətləri;
- Əhaliyə göstərilən pullu xidmətlərin qiymətləri (tarifləri);

- İstehlak qiymətləri indeksi (İQİ).

Əsas statistik məlumatlar:

- Cari ayın əvvəlki aya nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki rübə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin müvafiq ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari rübün əvvəlki ilin müvafiq rübünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ilin müvafiq dövrünün əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən qiymət dəyişikliyi;
- Cari ayın əvvəlki ilin dekabr ayına nisbətən qiymət dəyişikliyi.

Sorgu vərəqəsi

İQİ-nin hesablanması əsas məlumat bazası kimi təmsilçi-malların (xidmətlərin) qiymət qeydiyyatına dair göstəricilərdən istifadə edilir. Qiymətlərin (tariflərin) qeydiyyatı rayon (şəhər) statistika idarələrinin qeydiyyatçıları tərəfindən dövrü olaraq eyni vaxtda həyata keçirilir. Qiymətlər hər ayın 1-dən 30-na kimi qeydə alınır. Qeydə alınmış məlumatlar hər ayın 30-dan gec olmayaraq, Qiymət statistikasına şöbəsinə elektron sənəd dövriyyəsi vasitəsilə göndərilir.

2. Aktualıq

İQİ-nin hesablanması Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) və Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) “İQİ üçün təlimatlar: nəzəriyyə və təcrübə” ilə müəyyənləşdirilmiş beynəlxalq standartlara və tələblərə uyğun həyata keçirilir. Dünya təcrübəsinə əsaslanaraq, İQİ Laspeyres düsturu ilə hesablanır. İndeksin hesablanması ölkənin xüsusiyyətləri nəzərə alınaraq 565 representativ mal və xidmət növü üzrə toplanmış qiymət və tarif məlumatlarından istifadə edilir. İstehlak qiymətləri indeksi tərtib edilərkən ev təsərrüfatlarının büdcə müəyinələri əsasında müəyyənləşdirilən bazis dövründə əhalinin faktiki istehlak xərclərinin strukturu çəki rolunu oynayır. Bütün səviyyələrdə çıxış cədvəlləri alınaraq istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsinə xidmət edir.

3. Dəqiqlik

İQİ-nin hesablanması və qarşıya qoyulan vəzifələrin keyfiyyətli həlli üçün, Qiymət statistikasına şöbəsi ilk növbədə yerli statistika orqanlarından qəbul edilən ilkin məlumatların keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mütəmadi olaraq metodoloji işləri davam etdirir. Yerli statistika orqanlarının əməkdaşları mütəmadi olaraq seminarlarda iştirak edir və hər hansı metodoloji yeniliklər baş verərsə onlar operativ olaraq məlumatlandırılırlar.

D2. Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi

Cədvəl № 1

	2008	2009	2010	2011	2012
Hesabatı təqdim edən statistik vahidlərin siyahısında vahidlərin sayı	8914	8995	9155	9358	9500
Münasib olmayan statistik vahidlərin sayı	0	0	0	0	0
Əhatə olunma üzrə xətanın səviyyəsi (%)	...	...	...	...	...

D4. Sorğuya cavab vermiş vahidlərin xüsusi çəkisi (hesabat intizamı)

Cədvəl № 2

	2008	2009	2010	2011	2012
Məlumatların toplanması üçün təyin olunmuş statistik vahidlərin sayı	8914	8995	9155	9358	9500
Bir neçə dəyişən üçün məlumatları təqdim etmiş statistik vahidlərin sayı	8549	8662	8742	8998	9253
Sorğuya cavab vermiş statistik vahidlərin xüsusi çəkisi (%)	95,9%	96,3%	95,5%	96,2%	97,4%

D6. İmpyutasiya səviyyəsi

Müəyyən növ malın seçimi zamanı, əsasən növbəti aylarda da, müntəzəm olaraq satışda olacaq mallara üstünlük verilməlidir. Dövlət statistika müşahidəsi üçün seçilmiş mallara (xidmətlərə) əhalinin tələbatı daimi olmalıdır. Çox vaxt ilin əvvəlində seçilmiş mallar (məhsullar), kənd təsərrüfatı və digər mövsümi mallar istisna olmaqla, müəssisədə (bazarda) daimi mövcud olur. İstehlak bazarında qiymətlərin müşahidəsi göstərir ki, mövsümi amil təsiri geyim, ayaqqabı və ərzaq məhsullarının bəzi növləri üzrə satış həcmünün dəyişməsində (və yaxud ilin ayrı-ayrı

mərhələlərində müvəqqəti olmasında) olduğu kimi həm də onların mövsümi qiymət təərəddüdlərində əks olunur.

Qeyri-mövsümi dövrdə belə mallara qiymətlərin hesablanması metodu tətbiq edilir ki, bu zaman satışda olmayan malların qiymətlərinin səviyyəsi il ərzində bazarda mövcud olan, həmin qrupdan oxşar malların qiymət dəyişməsi nəzərə alınmaqla hesablanır. Cari ay ərzində hər mal satışdan müvəqqəti yoxa çıxarsa impyutasiya metodu tətbiq edilir və bu zaman rayon və şəhər ərazisində digər ticarət obyektlərində eyni məhsulun qiymət dəyişməsindən istifadə olunur. Əgər rayon və şəhər ərazisində eyni tip məhsuldan yoxdursa bu zaman məhsulun daxil olduğu qrup üzrə qiymət dəyişiklikləri tətbiq edilir.

Cədvəl № 3

2013-cü ilin yanvar ayı üzrə impyutasiya səviyyəsi			
Sətilərin sayı	Ərzaq məhsulları	Qeyri-ərzaq malları	Xidmətlər
Cəmi	58569	38455	33193
İmpyutasiya olunmuş	122	-	-
Nisbəti (impyutasiya səviyyəsi)	0,2 %	-	-

4. Vaxtli-vaxtında olma və tam vaxtında yerinə yetirmə

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin “Yerli statistika orqanları üçün statistik işlər proqramı”na əsasən yerli statistika orqanlarından ilkin məlumatlar hesabat ayının 30-u toplanır. Əldə olunan ilkin məlumatlar dərhal təhlil olunur və bu təhlil əsasında indeks hesablanır. Hesablamanın nəticəsinə əsasən ilk nəticələr hazırlanır. İlkin məlumatların alınması ilə ilk nəticələrin (həmçinin son nəticələrin) hazır olma vaxtı arasında vaxt intervalı (laq) 7-8 gün arasında dəyişir.

2012-2013-cü illəri əhatə edən bir neçə ay üzrə V2 (hesabat dövrünün sonuncu günündən son nəticələrin nəşr gününə qədər günlərin sayı) göstəricisi (son nəticələrin vaxtlı-vaxtında olması)

Cədvəl № 4

Hesabat dövrü	30.11.2012	30.12.2012	30.01.2013
Nəşr tarixi	05.12.2012	16.01.2013	05.02.2013
Aralıq vaxt (laq), təqvim günü	5 gün	17 gün	6 gün
Aralıq vaxt (laq), iş günü	3 gün	8 gün	4 gün

2012-2013-cü illəri əhatə edən bir neçə ay üzrə V3 göstəricisi (nəşrin tam vaxtında yerinə yetirilməsi)

Cədvəl № 5

Hesabat dövrü	30.11.2012	30.12.2012	30.01.2013
Elan edilmiş nəşr tarixi	05.12.2012	16.01.2013	05.02.2013
Faktiki nəşr tarixi	04.12.2012	16.01.2013	04.02.2013
Aralıq vaxt (laq)	-1	0	-1

5. Bərabər giriş və aydınlıq

İQİ üzrə yekun məlumatlar hazırlandıqdan sonra istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə bir neçə yayım vasitəsindən istifadə olunur. Belə ki, yekun məlumatların hesablanması prosesi yekunlaşdıqdan sonra press-reviz, aylıq və illik məlumatlar əks olunmuş bülleten, BVF-nin xüsusi standartları üzrə hazırlanmış cədvəllər, illik məlumatlar əks olunmuş statistik məcmuə Komitənin veb-səhifəsində PDF formatında əks olunur. İllik məlumatlar Komitənin veb-səhifəsindəki statistik məlumat bazası bölməsində də yerləşdirilir. <http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az>. Bundan əlavə göstəricilər və hesabat formalarına dair metaməlumatlar, həmçinin digər metodoloji izahlar da mövcuddur (<http://www.stat.gov.az/menu/7/>)

Nəticələrin yayımlanması üçün istifadə olunan vasitələr

Sıra №-si	Vasitə	Əldə edilmə yeri
1	Dövlət Statistika Komitəsinin veb-saytı	www.stat.gov.az
2	Ekspress məlumatlar, press-relizlər	www.stat.gov.az
3	Nəşr olunan bülletenlər	http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
4	Nəşr olunan statistik məcmuələr	http://www.stat.gov.az/source/price_tarif/
5	Məlumat bazası	http://www.azstat.org/MESearch/search?departament=11&lang=az
6	Dövlət statistika orqanlarına göndərilən sorğulara cavablar	-
7	“Azərbaycan rəqəmlərdə”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
8	“Azərbaycanda qiymətlər”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
9	“Azərbaycanın statistik göstəriciləri”	http://www.stat.gov.az/menu/6/statistical_yearbooks/
10	“Azərbaycan faktlarla”	-

BA1. Kağız məruzələr üçün abunələrin və sifarişlərin sayı

İQİ-yə dair məlumatlar kağız formasında Qiymət statistikasına şöbəsi tərəfindən hazırlanan “Qiymətlər və qiymət indeksləri” adlı aylıq bülleten vasitəsilə təqdim olunur. Bülleten ümumi olaraq 180 nüsxə çap olunur ki, onlardan:

- 49 nüsxəsi müxtəlif nazirliklərə və digər dövlət orqanlarına, həmçinin yerli və xarici təşkilatlara;
- 114 nüsxə rayon (şəhər) statistika idarələrinə;
- 17 nüsxə Dövlət Statistika Komitəsində digər şöbələrə paylanılır.

BA2. Onlayn məlumat bazasına girişlərin sayı

http://www.stat.gov.az/link_click_counter/-də qiymət statistikasına məhsulundan istifadəçilərin istifadə %-ləri daimi əks etdirilir.

6. Uyğunluq (əlaqələndirmə) və müqayisəlilik

İQİ-nin hesablanması bütün ölkələr üçün eyni olan ümumi nəzəriyyə, əsasən də qiymətlərin qeydiyyatı qaydaları, müşahidə obyektlərinin, malların (xidmətlərin) seçimi və onların təsnifatı, indeksin hesablanması metodologiyasına (düsturlar, çəki elementləri) əsaslanır.

UM1. Verilmiş dinamika sırasının uzunluğu

İstehlak qiymətləri indeksinin nəticələri dinamika sıralarında əks etdirilir. Dinamika sıralarında Azərbaycan Respublikası üzrə istehlak qiymətləri indeksi, o cümlədən, ərzaq məhsulları, içkilər və tütünün qiymət indeksi, qeyri-ərzaq mallarının qiymət indeksi, əhaliyə göstərilən pullu xidmətlərin qiymət və tarifləri indeksi qrupu üzrə göstəricilər əks olunur. Bu göstəricilər 1991-ci ildən hazırkı dövrədək aylar üzrə əks etdirilir.

Dinamika sıralarında aşağıdakı indekslər əks etdirilir:

- Aylıq indeks;
- Rüblük indeks;
- İllik indeks;
- İllik orta indeks.

7. Çıxış keyfiyyət komponentləri arasında seçim

Şöbə İQİ-nin hesablanması zamanı bütün keyfiyyət aspektlərinin ayrı-ayrılıqda yaxşılaşdırılması üçün mümkün imkanlardan istifadə edir və bu sahədə müsbət nəticələrin alınması istiqamətində işlərini davam etdirir. Belə ki, aktuallıq aspekti üzrə məlumatların yığılımı, emalı və yayılması zamanı operativlik hər zaman gözlənilir. Dəqiqlik aspekti üzrə ilkin məlumatların toplanmasına daim nəzarət edilir və mütəmadi olaraq məlumatların dürüslüyü yoxlanılır. Vaxtlı-vaxtında olma aspekti üzrə hər ilin əvvəlində göstəricilərin yayımlanması barədə təqvim hazırlanaraq Komitənin internet sahifəsində yerləşdirilir. Təqvimə uyğun olaraq göstəricilər haqqında məlumatlar istehlak bölməsi üzrə hər ay veb-sahifədə yerləşdirilir.

8. İstifadəçi tələbatlarının və qavramalarının qiymətləndirilməsi

Şöbə tərəfindən istifadəçilərlə hər il mütəmadi olaraq görüş keçirilir. Görüşdə istifadəçilərin tələbatlarının ödənilməsi məqsədi ilə onlar tərəfindən verilən təkliflər mümkün qədər nəzərə alınır, tələbatın ödənilməsi istiqamətində növbəti illərdə şöbə öz işini qurur. Sonuncu dəfə 2010-cu ildə istifadəçilər arasında DSK-nın Məlumatların yayılması şöbəsi tərəfindən sorğu keçirilib və respondentlərin 66,5 faizi tam, 31,2 faizi isə qismən istehlak qiymətləri indeksinə inandıqlarını bildirmişlər.

9. İqtisadi səmərəlilik və respondentlərə düşən yük

Rəsmi statistikanın keyfiyyətliliyini və ictimaiyyətin statistikaya inamını təmin etmək üçün bu sahədə proqramların həyata keçirilməsi üzrə işlərin təşkili və aparılması statistika məlumatlarının düzgünlük, obyektivlik, müasir şəraitə uyğunluq, məxfilik və şəffaflıq prinsipinə əsaslanır.

Şöbə istehlak qiymətləri indeksinin hesablanması üçün tərtib olunan istehlak səbətinin tərkibinə hər il yenidən baxır. Belə ki, 2005-ci ildə istehlak səbəti 585 adda mal və xidmətdən ibarət olmuşdursa, növbəti illərdə ev təsərrüfatlarının istehlakında öz aktuallığını itirmiş mallar (xidmətlər) yeniləri ilə əvəz olunmuş və ya istehlak səbətinin tərkibindən çıxarılmışdır. Bir sözlə, səbətin tərkibinə mütəmadi olaraq yenidən baxılır və hazırda səbət 565 adda mal və xidmətdən ibarətdir.

10. Məxfilik, şəffaflıq və təhlükəsizlik

Rəsmi statistikanın aparılması üçün yığılan, işlənən və məlumatlar bazasına daxil edilən, birbaşa və ya dolaylı yolla statistik vahidlərin tanınmasına və beləliklə də, ilkin məlumatların əldə edilməsinə imkan verən hüquqi və fiziki şəxslərin ilkin statistik məlumatları konfidensial sayılır və statistik sirdir. Bu baxımdan da şöbə ilkin məlumatların məxfiliyinin qorunmasını daim izləyir və bu sahədə lazımi tədbirlər görür.

11. Yekun

İQİ-nin proseslər üzrə daha keyfiyyətli qurulması məqsədi ilə impyutasiya olunan məhsulların uçotunun dəqiq və mükəmməl aparılması məqsədi ilə gələcəkdə bu sahənin proqramlaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində işlərin davam etdirilməsi məqsədəuyğun hesab edilir.